

Sygn. akt I C 1488/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 21 grudnia 2018r.

Sąd Okręgowy w Siedlcach Wydział I Cywilny

w składzie następującym:

Przewodniczący: SSO Joanna Kraśnik - Mazurek

Protokolant: st. sekr. sąd. Agnieszka Biarda

po rozpoznaniu w dniu 10 grudnia 2018 r. w Siedlcach

na rozprawie

sprawy z powództwa A. B.

przeciwko M. Z.

o ochronę dóbr osobistych

I. Zezwala A. B. na wykonanie robót budowlano – kamieniarskich w postaci nagrobka murowanego pojedynczego bez płyty wierzchniej na grobie J. K. zmarłego w dniu 13 stycznia 2017r., położonego na Cmentarzu przy ul. (...) w S., sektor (...), rząd (...), nr (...)w terminie roku od uprawomocnienia się wyroku na swój koszt;

II. w pozostałej części powództwo oddala;

III. zasądza od M. Z. na rzecz A. B. 1.337 (jeden tysiąc trzysta trzydzieści siedem) zł tytułem zwrotu kosztów procesu.

Sygn. akt I C 1488/17

UZASADNIENIE

Pozwem z dnia 27 listopada 2017 r. powódka A. B. wniosła o zobowiązanie pozwanej M. K. (obecnie Z.) do złożenia oświadczenia woli zawierającego wyrażenie powódce A. B. zgody na wykonanie robót budowlano-kamieniarskich w postaci nagrobka murowanego na grobie jej zmarłego w dniu 13 stycznia 2017r. brata J. K., położonego na Cmentarzu (...) przy ul. (...) w S., sektor (...), rząd (...), nr (...), a także zasądzenie od pozwanej na rzecz powódki zwrotu kosztów postępowania według norm przepisanych.

W uzasadnieniu powódka wskazała, że 13 stycznia 2017 r. zmarł jej brat J. K., który został pochowany na Cmentarzu (...) przy ul. (...) w S., sektor (...), rząd (...), nr (...). Obecnie grób zmarłego jest grobem ziemnym i mają na niego wpływ czynniki atmosferyczne, które powodują m.in. usypywanie się ziemi. Powódka sprawuje kult pamięci zmarłego poprzez odwiedzanie grobu, dbanie o niego, składanie kwiatów, palenie zniczy. Pozwana jest żoną zmarłego i figuruje w dokumentacji Zarządu Cmentarza (...)w S. jako „dysponent grobu”, który jedynie jest uprawniony do składania wszelkich oświadczeń i wykonywania czynności dotyczących grobu. Powódka próbowała polubownie porozumieć się z pozwaną w przedmiocie wykonania nagrobka. Pozwana nie wyraziła zgody na wykonanie nagrobka na koszt powódki. W ocenie powódki, M. K. (obecnie Z.) naruszyła jej dobra osobiste, odmawiając zgody na wykonanie nagrobka murowanego na grobie zmarłego J. K., jak również tymczasowej drewnianej opaski zabezpieczającej grób,

czym naruszyła uprawnienie powódki do współdecydowania o tym, jak grób ma być urządzony. Strony pozostawały w konflikcie jeszcze za życia J. K. (k. 3-7).

W odpowiedzi na pozew pozwana wniosła o oddalenie w całość powództwa oraz zasądzenie od powódki na rzecz pozwanej zwrotu kosztów procesu. Zdaniem pozwanej brak pomnika i niewyrażenie zgody na jego wykonanie nie miało na celu naruszenia dóbr osobistych powódki, a jedynie uszanowanie woli zmarłego, który nie chciał nagrobka ani pogrzebu kościelnego. Był niewierzący, w rozmowach wyrażał wolę skremowania jego ciała (k. 49-51).

Na rozprawie strony podtrzymywały swoje stanowiska w sprawie.

Sąd ustalił, co następuje:

J. K. zmarł 13 stycznia 2017r. 19 stycznia 2017r. żona zmarłego M. K. (obecnie Z.) celem dokonania pochówku męża uiściła opłatę za kwaterę (...), rząd (...), nr(...) na Cmentarzu (...) w S. przy ul. (...). Grób ten jest grobem ziemnym (rodzinnym) dla dwóch osób. Pochowany w nim został jedynie J. K.. Wydatki związane z pogrzebem w całości poniosła pozwana, która zorganizowała uroczystości pogrzebowe (odpis skrócony aktu zgonu k. 8; dokumenty przesłane przez Zarząd Cmentarzy (...) w S. k. 96-101; zeznania świadka E. O. k. 142-142v; zeznania stron k. 144v-145v).

W chwili śmierci pomiędzy J. K. a M. K. (obecnie Z.) toczyła się sprawa rozwodowa. J. K. nie mieszkał wówczas z pozwaną (zeznania świadków: A. K. k. 143 v-144; W. K. k. 144; L. W. k. 142v-143; zeznania stron k. 144v-145v).

Postanowieniem z dnia 31 października 2017r. sygn. akt I Ns 690/17 Sąd Rejonowy w Siedlcach I Wydział Cywilny stwierdził, że spadek po J. K., zmarłym dnia 13 stycznia 2017r. w W., ostatnio stale zamieszkałym w W., na podstawie ustawy nabyły: żona M. Z. z domu Z. oraz córka jego i M. – W. K. po 1/2 części każda z nich z dobrodziejstwem inwentarza (postanowienie k. 10 akt I Ns 690/17).

Konflikt dotyczący grobu rozpoczął się, gdy siostra zmarłego A. B. chciała wykonać na swój koszt nagrobek murowany na grobie jej zmarłego brata. Aby mógł zostać pobudowany nagrobek, wymagana była zgoda dysponenta grobu, tj. pozwanej, która zgody takiej nie wyraziła. Na grobie sadzone są kwiaty i inne rośliny przez pozwaną oraz córkę zmarłego – W. K. i A. K. – córkę pozwanej, którą zmarły wychowywał. Fotografiją zmarłego, postawioną na grobie, co 2-3 miesiące (w zależności od stanu zdjęcia) wymienia powódka. Z inicjatywy powódki przy grobie zostały położone zakupione przez nią płyty chodnikowe, na których stawiane są znicze i kwiaty. Matka zmarłego E. O. zeznała, że po deszczu na grobie utrzymuje się woda, ziemia się zapada, nie ma miejsca, by postawić znicz czy położyć wiązanekę. Z relacji A. K. i W. K. wynika, że planują postawić pomnik na grobie J. K., lecz najpierw muszą uzbierać na to środki pieniężne i podjąć decyzję o wyglądzie nagrobka. A. K. potwierdziła, że w pogodę deszczową oraz zimą ziemia na grobie lekko opada i trzeba dosypywać świeżej (zeznania świadków: B. N. k. 48-48v; D. B. k. 141v-142; E. O. k. 142-142v; L. W. k. 142v-143; E. K. k. 143-143v; A. K. k. 143v-144; W. K. k. 144; zeznania stron k. 144v-145v; dokumentacja fotograficzna k. 10, 59-72, 119-125, 133, 135-137).

18 listopada 2017r. pozwana złożyła oświadczenie skierowane do Zarządu Cmentarzy (...) w S., w którym oświadczyła, że nie wyraża zgody na postawienie pomnika na grobie jej męża przez jego rodzinę. Wskazała, że obecnie sytuacja nie sprzyja porozumieniu pomiędzy rodziną męża a nią. Nie wyraziła również zgody na kolejne dochowanie do tego grobu bez jej wiedzy i zgody (oświadczenie k. 99).

Sąd zważył, co następuje:

Powództwo zasługiwało na uwzględnienie.

W niniejszej sprawie powódka A. B. wystąpiła z żądaniem zobowiązania pozwanej M. Z. do złożenia oświadczenia woli zawierającego wyrażenie powódce zgody na wykonanie robót budowlano-kamieniarskich w postaci nagrobka murowanego na grobie zmarłego w dniu 13 stycznia 2017r. J. K., położonego na Cmentarzu (...) przy ul. (...) w S., sektor (...), rząd (...), nr (...). Obecnie pomiędzy stronami trwa spór dotyczący wykonania pomnika na grobie J. K. – brata powódki i męża pozwanej (przy czym w chwili jego śmierci pomiędzy małżonkami toczyła się sprawa rozwodowa,

a oni od około roku nie mieszkali już razem). Powódka wskazała, że chciała sfinansować wykonanie nagrobka murowanego na grobie brata, który obecnie jest grobem ziemnym. Do tego celu potrzebna jest zgoda pozwanej, która jest dysponentem grobu i tylko ona jest uprawniona do składania wszelkich oświadczeń i wykonywania czynności związanych z ww. grobem. Pozwana zgody takiej nie wyraziła. Analiza zgłoszonego przez powódkę A. B. roszczenia oraz treść uzasadnienia pozwu przekonują, że w niniejszej sprawie żądanie obejmuje dochodzenie tzw. „prawa do grobu” w postaci prawa zagospodarowania grobu (wzniesienia nagrobka).

Pod pojęciem „prawa do grobu” rozumie się różne uprawnienia umożliwiające osobom bliskim sprawowanie kultu pamięci zmarłych. Uprawnienia te mogą mieć charakter niemajątkowy, ściśle osobisty, związany ze sferą uczuć, ale mogą też wymagać starań i nakładów praktycznych, w tym związanych z wydatkami. Z tych względów treść prawa do grobu określają zarówno elementy osobiste, jak i majątkowe, które w zależności od konkretnej sytuacji podlegają ocenie według zasad przewidzianych w przepisach o ochronie dóbr osobistych albo na podstawie przepisów dotyczących praw majątkowych. Jeżeli uprawniony powołuje się na naruszenie sfery jego indywidualnych odczuć związanych z kultywowaniem pamięci o osobie zmarłej, przysługują mu roszczenia przewidziane w art. 24 § 1 i 2 k.c. oraz art. 448 k.c. (por. postanowienie SN z dnia 25 stycznia 2006r. I CZ 141/05, LEX nr 191140; wyrok SN z dnia 10 grudnia 2015r., V CSK 201/15, LEX nr 2004215). Prawny charakter prawa do grobu jest w orzecznictwie i literaturze przyjmowany jako mieszany, majątkowo-niemajątkowy. Podkreśla się jednocześnie, że w przypadku grobu, w którym osoba zmarła została już pochowana, aspekt osobisty przeważa nad materialnym. W uzasadnieniu uchwały z dnia 2 grudnia 1994 r., III CZP 155/94 (OSNC 1995/3/52) Sąd Najwyższy wskazał, że niemajątkowym elementem prawa do grobu jest uprawnienie do pochowania w nim zmarłego. Uprawnienie to dotyczy zwykle określonej osoby i nabycie prawa do złożenia w grobie zwłok tej osoby jest zazwyczaj powodem zawarcia umowy z zarządem cmentarza. Gdy w grobie został złożony zmarły, prawo do grobu obejmuje urządzenie jego wystroju, wystawienie nagrobka i wykonywanie zwyczajowo przyjętych czynności, takich jak np. składanie na grobie kwiatów i wieńców czy palenie zniczy, stanowiących wyraz czci pamięci osoby zmarłej. Uprawnienia te, aczkolwiek związane z ponoszeniem wydatków, i to nieraz znacznych, mają niewątpliwie charakter osobisty. W wyroku z dnia 19 kwietnia 1996 r., I CRN 53/96 (LEX nr 750269) Sąd Najwyższy podzielił powyższy pogląd, wskazując, że z chwilą złożenia do grobu zwłok prawo do grobu obejmuje urządzenie jego wystroju, wystawienie nagrobka itp. Te zewnętrzne przejawy prawa do grobu, mimo że wiążą się z wydatkami, mają charakter osobisty. Ponadto wskazał, że skoro przepis art. 10 ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych określa wyłącznie osoby uprawnione do pochowania zwłok, a jest to element składowy prawa do grobu, to w sposób pośredni określa on uprawnienia do dysponowania grobem. Zgodnie z art. 10 ust. 1 ustawy z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (t.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 912 ze zm.) prawo pochowania zwłok ludzkich ma najbliższa pozostała rodzina osoby zmarłej, a mianowicie: pozostały małżonek, krewni zstępni, krewni wstępni, krewni boczni do 4 stopnia pokrewieństwa, powinowaci w linii prostej do 1 stopnia.

Wśród uprawnień związanych z kultem pamięci osoby zmarłej wskazać należy w szczególności na uprawnienia związane z samym nagrobkiem, czy szerzej: prawem do grobu, na które składa się między innymi prawo do decydowania o wyglądzie (wystroju) nagrobka, a także prawo do decydowania lub współdecydowania o przeznaczeniu wolnych miejsc w grobie dla pochowania dalszych zmarłych. Dobro osobiste związane z kultem zmarłego może polegać na wyłączności korzystania z terenu na urządzenie grobu, wybudowaniu grobu, ustawieniu nagrobka, pielęgnacji grobu, odwiedzania go, odbywania ceremonii religijnych, kontemplacji (por. wyrok SN z dnia 6 lutego 2015r., II CSK 317/14, LEX nr 1667716; wyrok SN z dnia 9 grudnia 2011r., III CSK 106/11, LEX nr 1112796; wyrok SA w Warszawie z dnia 11 stycznia 2013r., I ACa 728/12, LEX nr 1283356). Postawienie określonego nagrobka stanowi realizację dobra osobistego, jakim jest kult osoby zmarłej (por. wyrok SA w Lublinie z dnia 7 sierpnia 2013r., I ACa 344/13, LEX nr 1388880).

Wyprawienie pogrzebu i wybudowanie nagrobka, stanowi dobro osobiste, wywodzące się z kultu osoby zmarłej i prawa do pamięci o niej. Uprawnienia te mają charakter osobisty i niemajątkowy, bez względu na to, że wiążą się z nakładami o charakterze materialnym, bowiem pierwszy aspekt jest przeważający. Osoba bliska dla zmarłego może domagać się zatem w szczególności usunięcia takich urządzeń nagrobka, które godzą w jej uczucia, na podstawie art. 23 k.c. i art. 24 k.c. Powyższe rozważania pozwoliły uznać, że spór pomiędzy osobami bliskimi zmarłego o postawienie określonego

nagrobka może być rozstrzygnięty w procesie o ochronę dobra osobistego, gdyż jest to spór o formę wykonywania tego dobra.

Ze zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego wynika, że fundatorem kwatery położonej na Cmentarzu (...) przy ul. (...) w S., sektor (...), rząd (...), nr (...) była pozwana M. Z. (wówczas K.), która sfinansowała zakup tego miejsca na cmentarzu. Zakupione miejsce jest grobem ziemnym (rodzinnym), przeznaczonym do pochówku dwóch osób (k. 96 i 98). Zakupu kwatery na cmentarzu pozwana dokonała z zamiarem pochowania w niej J. K. zmarłego 13.01.2017r. Nie ulega wątpliwości, że z momentem pochowania w grobie zwłok ludzkich, pierwotne mające majątkowy charakter uprawnienie do dysponowania grobem zmienia się i na plan pierwszy wysuwa się aspekt niemajątkowy tego prawa. Z tą chwilą powstają samodzielne i niezależne od siebie prawa każdej osoby bliskiej zmarłego do kultywowania jego pamięci. Wyłączają one skutecznie samodzielne uprawnienie osoby pierwotnie majątkowo uprawnionej do dysponowania miejscem pochówku, które ustępują prawom osobistym osób bliskich zmarłego, wykluczając możliwość zadysponowania prawem do kolejnego pochówku bez ich zgody (por. uzasadnienie wyroku SA w Gdańsku z dnia 22 września 2009r., I ACa 573/09, POSAG 2011/1/3-12).

Sąd w całości podzielił zaprezentowane powyżej poglądy judykatury. Nie ulega wątpliwości, że do dóbr osobistych chronionych przepisami art. 23 k.c. oraz 24 k.c. należy prawo osób najbliższych do kultywowania pamięci po zmarłym. W ramach tego rodzaju kultu mieści się również „prawo do grobu” – obejmujące szereg uprawnień, związanych zarówno z pochówkiem, jak i urządzeniem wystroju grobu, wystawieniem nagrobka i wykonywaniem zwyczajowo przyjętych czynności. Zachowania godzące w prawo do grobu uzasadniają udzielenie ochrony z art. 24 § 1 k.c., polegające np. na nakazaniu osobie, która dopuściła się naruszenia, aby dopełniła czynności potrzebnych do usunięcia jego skutków, w szczególności ażeby złożyła oświadczenie odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie.

Powódka, która jest siostrą zmarłego J. K., chciałaby zlecić wykonanie nagrobka murowanego na grobie zmarłego brata. Na rozprawie w dniu 10 grudnia 2018 r. zeznała, że sama nie decydowałaby o wyglądzie nagrobka, lecz w porozumieniu z pozostałymi osobami bliskimi zmarłego. Z zeznań pozwanej wyłania się zaś stanowisko, że pomnik na grobie jej męża nie został dotychczas zrobiony z uwagi na brak funduszy. Kwestię sporną stanowił również wygląd nagrobka, gdyż ona wraz z córkami wolałaby „płytkę i ziemię, tj. pół na pół, nie chcą całego pomnika z betonu” (k. 145). Córka pozwanej A. K. oraz córka pozwanej i zmarłego W. K. potwierdziły stanowisko matki, że obecnie są na etapie gromadzenia środków pieniężnych na wykonanie nagrobka. Powódka A. B. wyrażała chęć sfinansowania wykonania spornego nagrobka lub też częściowego pokrycia kosztów z tym związanych. Dziwi zatem stanowisko pozwanej, która zeznała: „chcemy same to zrobić bez pomocy, przez tyle czasu same sobie radziłyśmy i chcemy aby tak zostało”. Można zatem stwierdzić, że pozwana nigdy nie dążyła do porozumienia się z pozostałymi osobami bliskimi zmarłego w celu wykonania nagrobka murowanego zamiast obecnego grobu ziemnego. Powódka bowiem wskazała, że nigdy nie słyszała nic na temat problemów finansowych pozwanej. Córki pozwanej zeznały zaś, że nie kontaktowały się z powódką w kwestii nagrobka. Nawet jeśli po stronie pozwanej rzeczywiście występują problemy finansowe i jest to jedyna przyczyna braku wykonania nagrobka murowanego na grobie J. K., to nie uzasadnia to postawy pozwanej wobec chęci sfinansowania wykonania nagrobka przez siostrę zmarłego. Sąd uznał, że roszczenie powódki zasługiwało na uwzględnienie, przy czym niewątpliwie podczas podejmowania decyzji co do wyglądu pomnika nagrobnego zasadne byłoby skonsultowanie jego wyglądu z pozwaną. W ocenie Sądu przeszkodę we wspólnym i zgodnym kultywowaniu pamięci po zmarłym J. K. stanowi brak szczerych chęci porozumienia się w kwestii wyglądu nagrobka i osiągnięcia w tej materii kompromisu. Niewątpliwie bowiem wszystkie osoby bliskie zmarłego (żona, córka W. K., wychowywana przez niego A. K., siostra, matka) ostatecznie dążą do usytuowania w miejscu grobu ziemnego pomnika, przy czym pozwana z córkami preferują urządzenie nagrobka mieszanego z elementami kamiennymi i ziemnymi. Sąd wyrażając zgodę na postawienie murowanego nagrobka przez powódkę określił go bez płyty wierzchniej, tak aby występowały w nim elementy ziemne umożliwiające sadzenie kwiatów, roślin, co podnosiła pozwana, a jednocześnie uniemożliwiał obsypywanie, czy też wyfukiwanie mogiły. Zdaniem Sądu realnie oceniając sytuację finansową pozwanej w okresie dłuższego czasu nie będzie ona w stanie postawić grobu zmarłemu mężowi, jak wynika z jej zeznań spona zobowiązania męża z tytułu niepłacenia ZUS-u, ponadto ma na utrzymaniu dwie córki, w tym jedną studiującą poza miejscem zamieszkania, a drugą kończącą szkołę średnią.

Wszystko to wymaga znacznych nakładów pieniężnych, które muszą być realizowane na bieżąco i uniemożliwiają czynienie oszczędności celem zrobienia nagrobka. W przypadku kiedy będzie miała odpowiednie środki finansowe, a wykonany przez powódkę nagrobek nie spełni jej oczekiwań, nic nie będzie stało na przeszkodzie, aby zrobiła taki jaki odpowiada jej wizji. Sąd również określił termin wykonania nagrobka przez powódkę, tak aby nie był to okres bliżej nie określonego zawieszenia.

Rozstrzygnięcie kosztach uzasadnia treść art. 98 k.p.c., pozwana przegrała proces w całości, Sąd obciążył ją kosztami procesu na które składa się wynagrodzenia pełnomocnika powódki w kwocie 720zł, przyznane na podstawie § 8 ust.1 pkt.2 Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie opłat za czynności adwokackie z 22 października 2015r. oraz uiszczona przez nią opłatę stałą od pozwu w kwocie 600zł. Powódka co do zasady wygrała proces, powództwo zostało oddalone w zakresie sformułowania treści oświadczenia.

Mając na uwadze powyższe, na podstawie powołanych przepisów, Sąd orzekł jak w sentencji wyroku.